

A BALKÁNI FAKOPÁNC TERJESZKEDÉSE EURÓPÁBAN

Írta : dr. Keve András

Az utóbbi évtizedekben hazánk madárvilágában élénk változás tapasztalható. Egyes fajok a kultúra terjeszkedése és más eddig ismeretlen okok miatt lassankint kiszorulnak (reznek, batla stb.), viszont örvendetes módon ugyanúgy jelentkeznek új jövevények is.

Egyik előző dolgozatomban (1944) összefoglaltam, hogy a balkánigerle (*Streptopelia decaocto*) miként nyomult előre India felől, és mint lepte el az országot. Terjeszkedése a madárelletünkben lefolyt változások legfeltűnőbb jelensége. 1932—1949 közt szinte előzönlötte a Kárpátmedence egész területét. Először északnak tört Belgrádnál átlépve a Duna vonalát, és egy összecsukott legyező alakjában telepedett meg (Berettyóújfalu, Monor, Paks). Majd ez a legyező lassan szétterült, míg 1939-re ráterül az egész Alföldre és Dunántúlra. Innen folytatja útját nyugatnak a Duna mentén, és északnak a Vág völgyén át. 1946-ban éri el Augsburgnál Németországot; 1947-ben az alpesi völgyeken keresztül Olaszországot; 1949-ben a Maros és Tisza völgyein nyomul be Erdélybe; ugyanebben az évben jelenik meg Dánia nyugati partjain és Dél-Svédországban, valamint Hollandiában; 1950-ben Genfnél eléri a francia határt; nyugat felől hatol be Lengyelországba ebben az évben; 1952-ben pedig nemesak Belgiumban jelentkezik, hanem átrepüli a csatornát és Angliában is mutatkozik.

Ilyen feltűnő és gyors terjeszkedést más madárnál nem tapasztaltak, de kétségtelen, hogy a Morava völgyén át további madárfajok is nyomulnak észak felé. Ezek közül a balkánigerle után a legfeltűnőbb a balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus balcanicus* Genl. et Stres), bár az ő előnyomulása korántsem folyik le olyan iramban, és korántsem olyan robbanásszerű, hanem lassabban, és lépésről lépésre hódít újabb költési területet.

Vasvári találta az első példányt, mely északnak átlépte a Duna vonalát 1928-ban, melyet *Schenk Henrik* a bácskai Óverbászról mint flavisztikus „nagyfakopáncsot” küldött az Intézetnek. Az első példány után kilenc év múlik el, míg ismét hírt kapunk a balkáni fakopáncs felől. Óverbász felől az előnyomulás ÉK irányba haladt, és kb. 126 km-t tett meg 1937-ig. Az új állomások: Kiskunfélegyháza (*Homoki-Nagy*) és Temesvár (*Lintia*).

1938-ban lassan toódik tovább a vonal, sűrűsödik a populáció: Kucora, Bácsszenttamás, Cservenka (*Schenk Henrik*), Péteritő (*Homoki-Nagy*), Szarvas (*Molnár*), Csávós (*Lintia*).

1939.: Rendkívül jelentős ez az esztendő a balkáni fakopáncs terjeszkedése történetében: Ebben az esztendőben sűrűsödnek meg az adatok

Temesvár környékén (*Lintia*): Billéd, Csebze, Temeskenéz; az Alföld délkeleti részén: Orosháza (*Greschik*), Hódmezővásárhely (*Homoki-Nagy*); továbbá a Duna—Tisza közén jelentősen előre halad északnak: Kecskemét, Monor (*Greschik*) és *Greschik* szerint eléri Dunaharasztnál Budapest határát is.

1941: Megjelenik Szegeden, amit eddig a terjeszkedés során kikerült (*Beretzki*), és kezdi kelet felől Budapestet megkerülni: Csömör (*Dorning*).

1942—1944: újabb adatok a Bácskából és a Bánátból, melynek déli részén a Duna mentén az erdélyi hegyeket eléri: Újverbász (*Schenk H.*), Szeged-Fehértó (*Beretzki*); Németszentmihály (*Lintia*); Dunaorbágy, Bázsiás (*Lintia*).

1946: Behúzódik a budapesti parkokba: Népliget (*Dorning*), Városliget (*Pátkai*).

1948: Terjed az Alföldön: Gyoma (*Pátkai*); a fővárost északkelet felől megkerülte: Rákospalota (*Muray*). Most már elérve északon a hegységek előfutárait, a terjeszkedő állomány egy része, éppen úgy, mint azt a balkáni-gerlénél láttuk, délnyugatnak kanyarodott, és átlépte nyugat felé a Dunát, megindult a terjeszkedése a Dunántúlon is. Első állomás: Szabadbattyán (*Keve*).

1949: az Alföldön a balkáni fakopáncs ebben az évben messze északkeletnek előnyomult, és behatolt a keleti Kárpátok előhegyei közé: Ungszenna (*Ferianc*). Ugyanekkor kezdi meg a Balaton partjain is megtelepülését. Ez a balkáni gerléhez hasonlóan zajlik le, mivel kiindulási pontja a balkáni fakopáncsnak is a Balaton délnyugati sarka: Keszthely és Fenékpuszta (*Keve*).

1950: A terjeszkedés középső szakaszán, a Tisza folyása mentén lassan nyomul előre: Fegyvernek (*Lelovich*). Eléri a Mátra déli lábát: Abasár (*Pátkai*). Budapest környékén kezd a Budai és a Pilisi hegyek oldalában fekvő kertekre ráterjeszkedni: Mártonhegy (*Szőcs*), Szentendre (*Keve*). Ugyanekkor jelenik meg a Csepelszigeten is: Szigetszentmiklós (*Homonay*). A Balaton délnyugati sarkában a legtöbb községben megtelepszik: Vörs, Balatonszentgyörgy, Balatonberény, Gyenesdiás (*Keve*).

1951: A balkáni fakopáncs megszállja az Alföld keleti peremét: Gyulavári, Doboz (*Pátkai*), Geszt (*Endrődy*); az Alföld középső szakaszán is terjed északnak: Kunmadaras (*Keve*). Észak-keleten a Kárpátaljának sík részein megtalálja *Strautmann*, a szőlőkben az erdők széléig mindenfelé. Erre az adata hivatkozik *Gladkow* is. A Maros völgyén keresztül benyomul Erdélybe: Szászrégen (*Kohl*). Budapesten is terjed: Pasarét (*Szijj J.*). A fővárostól halad észak felé: Vácrátót (*Szijj J.*), és az Ipoly völgyén át átlépi a szlovák határt: Bussa (*Ferianc*). Terjed a Dunántúlon is: Dinnyés (*Pátkai*); a Balaton partját egyre jobban ellepi: Vonyarc, Balatongyörök (*Keve*), Ábrahámhegy (*Csörgey*), Révfülöp, Fonyód (*Keve*). Messze előretör nyugat felé, és átlépi Burgenland határát, megtelepszik a Fertő körüli községek jó részében: Pátfalva (*Bauer*), Gálos-Barátfalu (*Lugitsch*), Védény, Nezsider, Okka (*Bauer*), Ruszt (*Lugitsch*); sőt a Fertőtől északra is: Zurány (*Bauer*).

1952: Északkeleten a Sátorhegységbe is benyomult: Pálháza-Kőkapu (*Szijj J.*). A Mátra déli oldalán újabb adat: Maklár

(*Szabó L. V.*); a Tarna völgyén pedig megkerülte a hegységet, és az északi lábához is eljutott: Bükkszenterzsébet (= Tarnalelesz, *Schmidt*). A Tisza mentén új előfordulási helye: Tiszaug (*Szijj J.*), míg a Duna—Tisza közén: Ócsa (*Szijj J.*). Budapesten is tovább terjeszkedik: Rózsadomb (*Keve*), és a Budai hegyek közé is eljut: Solymár (*Szijj L.*), tovább halad északra a Duna mentén: Tahi (*Urbán*). Szlovákia középső részén új települései: Párkánynána és Garammindszent (*Ferianc*). A Dunántúl keleti részén halad dél felé: Velence (*Szabó L. V.*), Rétszilas (*Pátkai*), Pécs, Pellérd (*Geréby*). A Balaton mellől is szaporodnak az adatok: Balatonmária (*Will*), Cserszegtomaj (*Keve*), Tihany (*Kötél*). Behatol a Bakonyba is: Szentgál (*Szijj J.*). Burgenlandban új lelőhely: Nagymarton (*Wolf*). Messze előretör északnyugatnak Szlovákiában: Pozsony, Dévény (*Ferianc*), Harangfalva (*Matousek*). Eléri Wien határát Mödlingnél (*Lugitsch*).

1953: Az Alföld déli részén: Csorvás (*Festetics A.*); középső szakaszán: Kunszentmárton (*Fekete I.*); az északi részén: Adács (*Szijj J.*). Budapest környékén: Pécel, Gödöllő (*Schmidt*). A Dunántúl keleti részén: Székesfehérvár (*Máté*); a délnyugati részén: Nagykanizsa (*Breuer*); nyugati részén: Vönöczk, Szombathely, Nárαι, Ják, Csákánydoroszló (*Csaba*).

1954: Az Alföld északi részén: Jászberény (*Czigány*). Az erdélyi hegyek nyugati lábainál: Érmihályfalva (*Andrássy*). A Pilisi-hegyek völgyeiben: Csobánka (*Keve*), Dömös (*Pátkai*). A Dunántúl keleti részén: Gárdony (*Keve*); a Balaton vidékén: Balatonederics, Gyulakeszi—Csobánc és Szigliget (*Keve*). A Dunántúl déli részén: Szepetnek (*Breuer*); nyugati részén: Sopron (*Győry*).

Tekintsük végig kritikailag ezeket a lelőhelyeket. A balkáni gerle felismerésében nagyobb volt a könnyebbség, mert ha nem is volt a községben ornitológus, sok esetben a galambtenyésztők azonnal felismerték, hogy új madár jelent meg a falujukban (pl. *Marjay*). De még a balkáni gerle esetében is sok zavart okozott a kalitkában tartott kacagógerlével, sőt néha még a fiatal közönséges gerlével való összetévesztése is.

A balkáni fakopáncs felismerése már korántsem olyan könnyű. Sok helyen már régebben hasonló körülmények közt fészkelte a nagyfakopáncs (*Dendrocopos maior*), mely a balkáni fakopáncs megjelenésére helyt adott az utóbbinak a kertekben. Még sok ornitológusnak sem tűnt fel a szerepcsere, így sok esetben már nem állapítható meg pontosan, hogy mikor zajlott le az. Felvetődhetik a kérdés, vajon nem őshonos madár volt-e a Bácskában a balkáni fakopáncs, legalább is egyidős a macedóniai településsel. Ennek a feltevésnek ellentmond az a tény, hogy *Madarász* a századforduló körül rendszeresen gyűjtette a fakopáncsokat, maga is gyűjtötte a Bácskában, de a Nemzeti Múzeum gyűjteményében az akkori gyűjtésből egyetlen balkáni fakopáncs sem akadt. Az egyre szaporodó adatok azt mutatják, hogy ez a faj terjeszkedik, csak az a kérdés, hogy mikor jelent meg egyik vagy másik községben valójában. Az első adat legtöbbször nem vág össze a valóságos megjelenés idejével, hanem csak arra mutat rá, hogy mikor járt az illető faluban először ornitológus, aki megtalálta. A bemondásokra pedig az előbb vázoltak miatt nem szabad adni.

Az első bizonyító példányban sem ismerte fel gyűjtője, *Schenk Henrik*, aki pedig avatott szakember, a balkáni fakopáncsot, hanem mintegy rész-

legesen flavisztikus nagyfakopáncsot küldte fel a Madártani Intézetnek, ahol *Vasvári* azonnal a kicsomagolás közben felismerte. A legtöbb helyen tehát így is szokott történni, hogy nem is tűnik fel a balkáni fakopáncs megjelenése.

A balkáni fakopáncs „habitatja” a balkáni gerléhez hasonlóan a községek belterülete, városi parkok, gyümölcsösök, szóval nem erdei madár, hanem a kultúrterületek madara. Szeret diófában és más gyümölcsfában költeni, a szegedi Széchenyi téren platánban költött. *Makatsch* szerint Macedóniában a ligeterdők és magános fákkal tarkált bozótok madara. Költési ideje és módja nem tér el a nagyfakopáncsétól. Táplálkozni gyümölcsösökben vagy ligeteselekben szeret. Azonban nemcsak a gyümölcsfákat tisztogatja a kártevőktől, hanem olykor rákap a mandulára is, sőt a sárgabarackot is megdézsmálja (*Kohl*, Focsani, Románia; *Keve*, Keszthely). Megfigyelésem szerint azonban nem a gyümölcsöt magát fogyasztja el, hanem a magját kopácsolja ki. *Schenk Henrik* a Bácskában ugyanezt észlelte cseresznyével.

A balkáni fakopáncs valószínűleg állandó madár. Gyűrűzési tapasztalatok még nincsenek. Általában ahol megjelenik, ott költ is, ezért a fentiek során nem helyeztünk súlyt rá, hogy a fészkelési és kóborlási adatok közt éles határt húzzunk. A megfigyelések szerint általában ősszel érkezik azokra a helyekre, ahol megtelepedni készül. A fent felsorolt 108 adat közül csak az egyetlen szeged-fehértavi az, mely helyen valószínűleg átvonultában mutatkozott, a többin valószínűleg költött is.

A balkáni fakopáncs terjeszkedési gócéjának Kis-Ázsia délkeleti részét és az azzal határos területeket kell tartanunk. Innen kelet felé a Kaspi-tenger felé szakad le két populáció, mint önálló alfaj (*transcaucasicus Buturlin*, 1910, Dél-Kaukázus; *milleri Zarudny*, 1909, Perzsa-Beludzsisztán); északkeletnek indult populáció pedig a Balkán félsziget centrális területén tudott kialakulni, mint önálló alfaj, tehát ez a település is igen régi lehet.

A populációk közötti különbségek nem nagyok. *Hartert* (1912) még csak feltételesen veszi fel három alfaját (*syriacus, transcaucasicus, milleri*), *Steinbacher* (1935) szerint: „... angeführte Formen werden sich wohl abtrennen lassen.” A balkáni alfajt csak 1919-ben ismerték fel *Genkler* és *Stresemann*.

A faj európai előfordulásáról a következőket tudjuk: először 1890. VI. 8-án *Reiser* találta a bulgáriai Srebena községben a Duna mellett. *Pateff* térképe szerint (1950) a balkáni fakopáncs ma csaknem egész Bulgáriában honosnak mondható. *Catuneanu* (1933) szerint Románia déli részén is meglehetősen elterjedt, sőt feltételezi, hogy a kormánytollak színezete alapján ez a populáció önálló alfajként különíthető el.

A Keleti-Kárpátok déli lábánál fekvő Prahova és Buzëu tartományokban gyűjtött példányok alapján írta le a *D. s. romanicus*-t, amely alfaj azonban nem nyert elismerést. *Kohl* szerint északon Focsaniig terjed (1949). *Matvejew* (1950) is pontosan megrajzolta a balkáni fakopáncs elterjedési térképét Szerbiában, ahol általában a keleti területek folyó völgyeiben helyezkedett el. A *Genkler*-féle expedíció 1917-ben legészakabbra még csak Cicevacnál találta.

Cicevactól kb. 260 km távolságra ÉNY-nak fekszik Óverbász, ahol 1928-ban találták meg (11 év); 1937-ben Kiskunfélegyháza a következő állomás, ami 126 km ÉÉK (9 év); innen Dunaharaszti 1939-ben 90 km ÉNY (2 év).

Dunaharasztitól Szabadbattyán 1948-ban 60 km DNYNY (8 év); innen Keszthely (1949-ig) 90 km DNY; míg Ruszt (1951-ig) Szabadbattyántól 150 km ÉNYNY; Zuránytól (1951) Harangfalva (1952) 65 km ÉK.

A másik mozgalom északkelet irányba Óverbásztól (1928) Temesvár (1937-ig) ÉKK 130 km; innen Gyoma 1948-ig ÉÉNY 130 km; innen Ungszenna (1949-ig) ÉK 225 km, másrészt Gyomától BükkSZenterzsébet (1952-ig) 135 km ÉÉNY.

Óverbásztól számítva tehát 1928—1953 évek közt, azaz 25 év alatt a balkáni fakopáncs csaknem 500 km sugarú körben terjeszkedett északnak, míg a Kárpátoktól keletre a terjeszkedése, úgy látszik éppen úgy elakadt, mint a balkánigerléé. Egyedüli terjeszkedés, amit meg kell még említenünk, az erdélyi megjelenése 1951-ben; ezt az adatot ma még nem tudjuk kellőképpen megítélni. A balkánigerlénél is először azon a véleményen voltam, hogy erdélyi terjeszkedése nincs összefüggésben az alföldi terjeszkedéssel, hanem a szorosokon át Romániából jött az az állomány. Később az adatok szaporulásával nyilvánvaló lett, hogy a Tisza és Maros völgyein át szállotta meg Erdélyt a balkánigerle.

A hazai populációnak is megvan a jellegzetessége. A példányok csaknem 80%-ban részlegesen flavisztikusak. Keszthelyen pl. egy egész rendkívüli színű példányt figyelhettem meg hosszabb ideig 1950 tavaszán. A madár hát- és szárnyfedő tollainak vége karéjosan albinisztikus volt, s így a harkály háta gyöngyözött színezetet mutatott amellet, hogy a *partialis* flavismus is látszott.

Ahol a balkáni fakopáncs megjelenik, ott a nagyfakopáncs a kertekből, parkokból, ligetektől eltűnik, s visszahúzódik az erdőbe, bár a balkáni és a nagyfakopáncs közt dúló verekedésekről pozitív adataink nincsenek. Gyakran láttam magam is harkályokat verekedni, de legtöbb esetben nem tudjuk megállapítani, hogy valóban valamennyi balkáni vagy valamennyi nagyfakopáncs volt-e? Legtöbbször egy fajba tartozó egyedek küzdelméről van szó az ilyen verekedéseknél. Úgy látszik, a nagyfakopáncs önként kitér a balkáni elől. *Schenk Henrik* egy ízben oduban, másik ízben az odu mellett talált a verekedésben elpusztult, társa által agyonütött harkályt.

A balkáni és nagyfakopáncs kivételes esetben párosodik is egymással. Erről tesz említést már *Stresemann* is. Bizonyító példány *Pateff* szerint: ♂, Óverbász, 1932. XII. 30. *Stresemann* (1920) és *Jordans* (1940) azon a véleményen voltak, hogy a *maior* és *syriacus* fajok egyesíthetők, mivel azon a területen, ahol a két faj együtt is él, ott is ökológiailag váltják egymást. Ma azonban mégis az az általános felfogás, hogy két fajnak kell elismerni őket, határesetnek a faj és alfaj közt.

A Kárpátmedence új három jövevényét — harmadik a halványgeze (*Hippolais pallida*) — szemrevéve, azt látjuk, hogy mind a három faj ökológiai életfeltételei meglehetősen hasonlóak. Valamennyi a kultúrterületek madara, így azt következtethetnénk, hogy a költési területük

határainak északi irányba való kiterjesztését azonos körülmények indították meg, egy időben, és nem egyéni, faji belső faktorok. Ilyen külső faktort azonban nem találunk, mely ezekre a fajokra jól illene rá, más fajokra közömbös, pl. az erdei madarakra ; viszont más fajokra kedvezőtlen behatású, pl. reznek, batla stb.

Egyelőre fel kell tételeznünk, hogy az *Alexander, Salomonsen és Kalela* által jól kifejtett atlanti felmelegedés közvetett hatást gyakorolt a Balkán madaraira is (lásd az új jövevényeken kívül pl. gyurgyalag, nagykócsag, kiskócsag stb. állományának felszaporodását, sőt részben északi irányú terjeszkedését is). Egyes fajok, melyekben kellő expanzivitás rejlett, már kisebb vagy közvetett szívó hatásra is reagáltak, elősegítették ezt a kedvező életfeltételeket nyújtó környezeti tényezők is, és kisebb de konstans meteorológiai változás is már lehetővé tette számukra költési területük határának északi irányba való eltolódását.

Végezetül köszönetet mondok a Madártani Intézet munkatársainak, akik akár pozitív eredménnyel (lásd fenti neveket), akár negatív eredménnyel segítettek a balkáni fakopáncs jelenlegi elterjedési területének felkutatásában.

Irodalom — Literatura

- (Részletes irodalmi jegyzék Greschik, Kócsag, 1936—38, és Dorning, Aquila, 1944—47, mely dolgozatokat nem idézem újra. — Ein ausführliches Literaturverzeichnis befindet sich in den Studien von Greschik, Kócsag, 1936—38, und von Dorning, Aquila, 1944—47, welche Zitate ich an dieser Stelle nicht wiederhole.)
- Bauer, K.*: Der Blutspecht (*Dryobates syriacus*) Brutvogel in Österreich. (Journ. f. Orn., XCIII. 1952. p. 104—111.)
- Beretzky P.*: A balkáni fakopáncs Szegeden is fészkel. — *Dryobates syriacus balcanicus* Brutvogel in Szeged. (Aquila, XLVI—XLIX. 1939—42. p. 455—486.)
- Beretzky P.*: A szegedi Fehértó madárvilága. (Aquila, L. 1943. (1944) p. 317—344.)
- Beretzky P.*: The Avifauna of the Fehértó near the Town Szeged. (Aquila, LI—LIV. 1944—47 (1950) p. 51—80.)
- Dementiew, G. P.*—*Gladkow, N. A.*—*Ptushenko, E. S.*—*Spangenberg, E. P.*—*Sudilovskaja, A. M.*: Ptici Sovetskogo Sojuza. I. (Moskwa, 1951, p. 652.)
- Dorning, H.*: A balkáni fakopáncs fészkelése Budapesten. — Das weitere Vorrücken des Blutspechtes in Ungarn. (Aquila, LI—LIV. 1944—47. (1950) p. 113—115.)
- Endrödy S.*: Balkáni fakopáncs Biharban. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Syrian Woodpecker — in the county of Bihar. (Aquila, LV—LVIII. 1948—51 (1954) p. 247 & 290.)
- Ferianc, O.*: *Dryobates syriacus balcanicus* (Gengl. & Stres.) en Slovaquie. (Sylvia, XI—XII, 1949—50. p. 51—56.)
- Ferianc, O.*: Zur Ausbreitung des Blutspechtes (*Dendrocopos syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. (in der Slovakei). (Sylvia, XIV. 1952 (1953) p. 17—22.)
- Greschik, J.*: A *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. előfordulása és fészkelése a Magyar Alföldön. — Vorkommen und Brüten von *Dryobates s.b.* in der ungarischen Tiefebene. (Kócsag, IX—XI, 1936—38, p. 84—91.)
- Jordans, A.*: Ein Beitrag zur Kenntnis der Vogelwelt Bulgariens. (Mitteil. K. Natw. Inst. Sofia, XIII. 1940. p. 49—152.)
- Keve A.*: Balkáni fakopáncs a Dunántúlon. — Syrian Woodpecker in Trans-Danubia. (Aquila, LI—LIV, 1944—47 (1950), p. 166—167. & 190.)
- Keve A.*—*Udvardy M.*: Increase and Decrease of the Breeding Range of some Birds in Hungary. (Proc. X. Int. Orn. Congr. Uppsala, 1950 (1951), p. 468—476.)
- Keve A.*: A balkáni fakopáncs terjeszkedése a Dunántúlon. — Increase of *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Syrian Woodpecker in Trans-Danubia. (Aquila, LV—LVIII, 1948—51 (1954), p. 246 & 289—290.)

- Kohl, I.*: A balkáni fakopáncs és a balkáni gerle terjeszkedése Romániában. — Expansion of *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Syrian Woodpecker — and *Streptopelia d. decaocto* Friv. — Indian Ring Dove — in Roumania. (Aquila, LV—LVIII, 1948—51 (1954), p. 231 & 274—275.)
- Lintia, D.*: Catalogul Sistematic al Faunei Ornitologice Romane. (Timisoara, 1944. pp. 167.)
- Lugitsch, R.*: Der Blutspecht im Neusiedler Seegebiet, (Vogelkundl. Nachr. a. Österreich, 3, 1953. p. 5—6.)
- Lugitsch, R.*: Der Blutspecht — *Dryobates syriacus* — in Mödling. (Vogelkundl. Nachr. a. Österreich, 3, 1953. p. 6—7.)
- Lugitsch, R.*: A balkáni fakopáncs Burgenlandban. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Blutspecht in Burgenland. (Aquila, LV—LVIII, 1948—51 (1954), p. 246—247% 290.)
- Makatsch, W.*: Die Vogelwelt Macedoniens (Leipzig, 1950. pp. 452.)
- Matwejev, S. D.*: Ornithogeographia Serbica. (Beograd, 1950. pp. 362.)
- Molnár B.*: A balkáni fakopáncs Szarvason. The Syrian Woodpecker in Szarvas. (Aquila, LI—LIV, 1944—47 (1950), p. 166 & 189—190.)
- Murray R.*: Balkáni fakopáncs fészkelése Budapest határában. — Syrian Woodpecker breeding in the neighbourhood of Budapest. (Aquila, LI—LIV, 1944—47 (1950), p. 166 & 190.)
- Pateff, P.*: Nagyfakopáncs és balkáni fakopáncs korcsa Magyarországon. — Ein Bastard *Dryobates syriacus balcanicus* x *Dryobates maior pinetorum* in Ungarn. (Aquila, XLII—XLV, 1935—38 (1939), p. 661—662 & 688—689.)
- Pateff, P.*: Ptice v Bulgarija (Sofia, 1950. pp. 364.)
- Pátkai I.*: Balkáni fakopáncs a Mátrában. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Syrian Woodpecker — in Mátra-Mountains. (Aquila, LV—LVIII, 1948—51 (1954) p. 245 & 289.)
- Reiser, O.*: Materialien zu einer Ornithologia Balcanica. II. (Wien, 1894 pp. 204.)
- Schenk, H.*: *Dendrocopus syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. újabb előfordulása. — Neueres Vorkommen von *Dendrocopus syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. (Aquila, XXXVIII—XLI, 1931—34 (1935), p. 370—371 & 435.)
- Schenk, H.*: A balkáni fakopáncs. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. Brutvogel in Överbász. (Aquila, XLII—XLV, 1935—38 (1939), p. 663 & 689—690.)
- Schenk, H.*: *Dryobates syriacus balcanicus* terjeszkedése Közép-Bácskában. — Ausbreitung von *Dryobates syriacus balcanicus* in der mittleren Bácska. (Aquila, XLVI—XLIX, 1939—42 p. 454—455 & 485—486.)
- Schenk, H.*: Délbácskai madártani jegyzetek. — Ornithologische Notizen aus der südlichen Bácska. (Aquila, L. 1943/1944 p. 352—356.)
- Schenk, H.*: Etwas über die Verbreitung des Syrischen Buntspechtes. (Columba, III. 1951. p. 76—77.)
- Schmidt, E.*: Balkáni fakopáncs a Mátra északi oldalán. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Syrian Woodpecker — on the northern slopes of Mátra-Mountains. (Aquila, LV—LVIII, 1948—51 (1954), p. 246 & 289.)
- Strautman, F. I.*: O rasselenij nekotorih vidov ptic v Zakarpatskoj i zapadnih oblastjah Ukraini. (Priroda, XL, 1951. p. 68—69.)
- Szőcs J.*: Balkáni fakopáncs a Budai-hegyekben. — *Dryobates syriacus balcanicus* Gengl. & Stres. — Syrian Woodpecker — in the Buda — Hills. (Aquila, LV—LVIII, 1948—51 (1954), p. 246 & 289.)
- Vasvári M.*: Avifaunánk néhány új és ritka alakjáról. Über einige neue und seltene Vögel unserer Ornithofauna. (Aquila, XXXVIII—XLI, 1931—34 (1935), p. 289—307.)

Expansion of the Syrian Woodpecker in Europe

By Dr. András Keve

A vivid change in birdlife may have been observed in our country during the last decades. Some species are gradually disappearing because of spreading of civilization and some other yet unknown causes (e. g. Little Bustard, Glossy Ibis, etc.), whereas newcomers may luckily be stated as well.

In one of the previous papers (1944) I have summarized, how the advance of the Indian Ring Dove (*Streptopelia decaocto*) took place from India and how this bird invaded this country. Its expansion is the most conspicuous phenomenon of the changes that took place in our bird-life. Between 1932 and 1949 it just overflowed the whole territory of the Carpathian-Basin. At first it advanced north, crossing the Danubeline around Belgrade and then settled in the shape of a partly open fan. (Berettyóújfalu, Monor, Paks.) Then this fan gradually opened until in 1939 it covered the whole Hungarian Plain and Transdanubia. From here it travelled west along the Danube and north along the valley of the Waag-river. In 1946 it reached Germany at Augsburg; in 1947 Italy through the Alpine valleys; in 1949 it advanced to Transsylvania along the valleys of the Tisza and the Maros; in the same year it appeared on the west coast of Denmark, Southern Sweden and Holland; in 1950 it reached the border of France near Geneva; in the same year it came to Poland too from western direction; in 1952 it not only appeared in Belgium, but also crossed the Channel to England.

Such a remarkable and swift expansion has not been observed with any other bird yet, but it is certain, that other bird-species are advancing north along the valley of the Morava too. Among those following the Indian Ring Dove the most conspicuous is the spreading of the Syrian Woodpecker (*Dendrocopos syriacus balcanicus* Gengel & Stres), although it does not take place with such speed and does not resemble an explosion, but is much slower and occupies a new breeding range from step to step.

Vasvári found the first specimen in 1928 that crossed the line of the Danube in northern direction. It was sent to the Ornithological Institute by Henrik Schenk from Óverlász in the "Bácska" as a 'flavistic coloured Great-Spotted Woodpecker'. After that nine years passed until we received news from this bird again. From Óverlász it advanced north-east and covered about 120 kilometers till 1937. Its new stations are: Kiskunfélegyháza (*Homoki-Nagy*) and Temesvár (*Lintia*).

In 1938 the line is gradually pushing forward, the population becomes denser: Kucora, Bácsszenttamás, Cservenka (*Henrik Schenk*), Péteritő (*Homoki-Nagy*), Szarvas (*Molnár*), Csávós (*Lintia*).

1939: This year is specially significant in the history of the Syrian Woodpecker's expansion: then occurrences increase round Temesvár (*Lintia*), Billéd, Csebze, Temeskenéz; in the south-eastern part of the Hungarian Plains: Orosháza (*Greschik*), Hódmezővásárhely (*Homoki-Nagy*); further it travels remarkably towards north between the Danube and the Tisza: Kecskemét, Monor (*Greschik*), and according to *Greschik* it even reaches Budapest near Dunaharaszti.

1941: It appears at Szeged, that was so far avoided (*Beretzka*), and begins to come round Budapest from the east: Csömör (*Dorning*).

1942—1944: Further data from the "Bácska" and "Bánát", in the south, it reaches the feet of the Transylvanian Carpathians along the Danube: Újverbász (*Henrik Schenk*), Szeged-Fehértó (*Beretzka*), Németszentmihály (*Lintia*), Dunaorbágy, Básiás (*Lintia*).

1946: It comes into the parks of Budapest: Népliget (*Dorning*), Városliget (*Pátkai*).

1948: Spreads on the Hungarian Plains east of the Tisza: Gyoma (*Pátkai*), it went round Budapest in northeastern direction: Rákospalota (*Murray*). Now having reached the slopes of the mountains northward, the spreading population — just as did the Indian Ring Dove — turned in southwestern direction and having crossed the Danube westward, began to spread over Transdanubia. Its first station here was: Szabadbattyán (*Keve*).

1949 : In that year the Syrian Woodpecker advanced far towards north-easton the Hungarian plains and penetrated into the tracks of the Eastern Carpathians : Ungszenna (*Ferianc*). At the same time it begins to settle along the shores of Lake Balaton too. This occurs in a similar way than in case of the Indian Ring Dove, as the Syrian Woodpecker also advanced from the Lake's southwestern corner: Keszthely and Fenékpuszta (*Keve*).

1950 : It moves slowly up the course of the Tisza in the middle sector of its expansion-range : Fegyvernek (*Lelovich*). It reaches the southern slopes of the Mátra : (*Pátkai*). Begins to occupy the gardens around Budapest situated on the sides of Buda and Pilis : Mártonhegy (*Szöcs*), Szentendre (*Keve*). At the same time it appears on the Island of Csepel too : Szigetszentmiklós (*Homonnay*). Settles in most of the villages round the southern corner of Lake Balaton : Vörs, Balatonszentgyörgy, Balatonterény, Gyenesdiás (*Keve*).

1951 : The Syrian Woodpecker occupies the eastern border line of the Hungarian plains : Gyulavári, Doboz (*Pátkai*), Geszt (*Endrődy*), also advances north in the middle of that part of the country : Kunmadaras (*Keve*). In the north-east, on the plains of Carpatho-Ukraina it is found by *Strautmann* everywhere in vineyards and edges of woods. *Gladkow* too refers to the above occurrence. The bird also penetrates into Transsylvania along the valley of the Maros : Szászrégen (*Kohl*). It also increases in Budapest : Pasart (*Sziij*). From the capital it moves northward : Vácrátót (*J. Sziij*) and along the valley of the Ipoly it crosses the Slovakian frontier : Bussa (*Ferianc*). Also spreads in Transdanubia : Dinnyés (*Pátkai*), occupies more territory along the shores of Lake Balaton : Vonyarc, Balatonyörök (*Keve*), Ábrahámhegy (*Csörgey*), Révfülöp, Fonyód (*Keve*). Advances far towards west and comes to Burgenland, settles in most of the villages round lake Fertő : Pátfalu (*Bauer*), Gálos-Barátfalu (*Lugitsch*), Védény, Nezsider, Okka (*Bauer*), Ruszt (*Lugitsch*), even to the north of that lake : Zurány (*Bauer*).

1952 : In the northeast it penetrated into the Sátor-mountains too : Pálháza-Kőkapu (*J. Sziij*). A new occurrence on the southern slopes of the Mátra : Maklár (*L. V. Szabó*); and came around this mountain-range along the valley of the river Tarna into the northern slopes : Bükkszenterzsébet (Tarnalelesz, *Schmidt*). It was found in a new place along the Tisza : Tiszaug (*J. Sziij*) and between the Danube and Tisza : Ócsa (*J. Sziij*). Also expands in Budapest : Rózsadomb (*Keve*), and the mountains of Buda : Solymár (*J. Sziij*), also moves further north along the Danube : Tahi (*Urbán*). New settlements in middle Slovakia : Párkányána and Garammind-szent (*Ferianc*). Spreads southward in the eastern parts of Transdanubia : Velence (*L. V. Szabó*), Rétszilás (*Pátkai*), Pécs, Pellérd (*Geréby*). There are more data from near Lake Balaton : Balatonmária (*Will*), Cserszegtomaj (*Keve*), Tihany (*Kötél*) Also penetrates into the Bakony-hills: Szentgál (*J. Sziij*). A new occurrence in Burgenland : Nagymarton (*Wolf*). In Slovakia it advances far northwest : Pozsony, Dévény (*Ferianc*), Harangfalva (*Matousek*). Reaches the surroundings of Vienna at Mödling (*Lugitsch*).

1953 : In the southern part of the Hungarian Plains : Csörvás (*A. Festetich*), in the middle part : Kunszentmárton (*I. Fekete*), in the northern one : Adács (*J. Sziij*) Near Budapest : Pécel, Gödöllő (*Schmidt*). In eastern Transdanubia : Székesfehérvár (*Máté*), in the southwestern part : Nagykanizsa (*Breuer*); in the western one : Vönöczk, Szombathely, Náriai, Ják, Csákánydoroszló (*Csaba*).

1954 : In the northern part of the Hungarian Plains : Jászterény (*Czigány*), At the western slopes of Transylvanian mountains : Érmihályfalva (*Andrássy*). In the valleys of the Pilis-mountains : Csobánka (*Keve*), Dömös (*Pátkai*). In eastern Transdanubia : Gárdony (*Keve*), round Lake Balaton : Balatonederics, Gyulakeszi-Csobánca and Szigliget (*Keve*). In the southern part of Transdanubia : Szepetnek (*Breuer*) and in the western one : Sopron (*Györy*).

Now let us study these data critically. It was far easier to discern the Indian Ring dove, as even if there was no ornithologist in the place in question, in many cases local pigeon-breeders discovered at once that an unknown bird made its appearance (e. g. *Marjay*). But even in the case of that bird, a good deal of confusion arose as it was often taken for *Streptopelia risoria* (frequently kept in captivity) or even for a young specimen of the Turtle Dove.

It is far more difficult though to discern the Syrian Woodpecker. In many places the Great-Spotted Woodpecker (*Dendrocopos maior*) was already breeding under similar circumstances, which bird eventually gave place to the newcomer in gardens after its arrival. This change was not apparent even to many ornithologists and in many cases it cannot even be made sure, when it took place. The question may arise, whether this bird was not an original inhabitant of the Bácska, or whether at least its settling there did not take place at the same time as in Macedonia (?). Contradictory to this presumption is the fact, that *Madarász* did systematically collect Woodpeckers in the Bácska in the years around 1900, but there is no specimen of the Syrian Woodpecker in the National Museum from his collecting. The continually increasing occurrences show clearly, that this species is expanding, but it may not be made certain, when the bird really did arrive to one or other locality. The first statement of its occurrence in most cases does not coincide with its actual arrival, but usually only indicates, when it was discovered by an ornithologist who happened to come to that place. As already stated, it is difficult to discern this bird and therefore not perfectly authentic data are not to be considered.

The first specimen of evidence was not discerned as Syrian Woodpecker by its collector *Henrik Schenk*, who, though a skilled expert, sent that bird to the Ornithological Institute as a partially flavistic specimen of the Great Spotted Woodpecker. Here it was identified by *Vasvári* already when it was unpacked. Thus it happened in most cases, that the appearance of the Red-Breasted Woodpecker was not noticed at once.

The habitat of the Syrian Woodpecker alike the one of the Indian Ring Dove is the inner district of communities, town-parks, orchards, etc. It is not a bird of woodlands, but of cultured territories. It prefers to breed in walnut- and other fruit-trees and nested in a platana-tree in Széchenyi-square at Szeged. According to *Makatsch*, in Macedonia it is a bird of wood-patches and bush-land with singly standing trees. Its time and circumstances of breeding do not differ from those of the Great Spotted Woodpecker. It likes to feed in orchards, parks and small woods. But it not only cleans fruit-trees from harmful insects, but sometimes takes to almonds and even apricots as well (*Kohl*, Focsani, Roumania; *Keve*, Keszthely). But as I could observe, it does not feed on the fruit itself, but pecks out its kernel. According to *Henrik Schenk* it did the same with cherries in the Bácska.

The Syrian Woodpecker is in all probability a stationary bird. There are no data from ringing yet. It is usually breeding where it appears, therefore we did not attach importance to draw a sharp line between statements of its breeding and occurrences perhaps only due to straggling. According to observations it usually arrives in autumn at those places where it wants to settle. Among the 95 data listed above, the only place is the Lake Fehértó near Szeged, where it may have been observed just migrating through, whereas in all the other places it probably bred as well.

It may be presumed, that the area where the Syrian Woodpecker was spreading from, is the southeastern part of Asia Minor and the territories around it. Two populations departed from here in eastern direction towards the Caspian Sea, as independent subspecies (*transcausicus* *Buturlin*, 1910 Southern-Caucasus; *milleri* *Zarudny*, 1909, Persian—Beluchistan); whereas the population departing northeast formed an independent subspecies in the central territories of the Balkan-peninsula. Consequently this settling must have taken place a long time ago too.

Differences between the populations are not great. *Hartert* (1912) recognises its three subspecies (*syriacus*, *transcausicus*, *milleri*) only conditionally; according to *Steinbacher* (1935.): "... angeführte Formen werden sich wohl abtrennen lassen." The Balcanian subspecies was only recognised by *Gengler* and *Stresemann* in 1919.

The following is known of the species' occurrence in Europe: it was first found by *Reiser* in the village Srebena in Bulgaria near the Danube on the 8th of June 1890. According to *Pateff's* map (1950) the Syrian Woodpecker is inhabiting almost the whole territory of Bulgaria. *Catuneanu* states (1933), that it is rather common in the southern part of Roumania and even presumes, that this population may be separated as an independent subspecies because of the colour of the tail-feathers. The author described it as *D. s. romanicus* from specimens collected in the provinces Prahova and Buseu on the southern slopes of the Eastern Carpathians; this subspecies was

not recognised however. According to *Kohl* (1949) it spreads north till Focsani. *Matvejew* (1950) also drew an accurate map of the Syrian Woodpecker's range in Serbia, where it generally settled along the valleys of rivers in the eastern territories. *Gengler's* expedition found it farthest north near Cicevac in 1917.

From Cicevac Óverbász — where it was found in 1928 after 11 years — is situated in northwestern direction in a distance of about 260 kilometers; in 1937 Kiskunfélegyháza is the next station (9 years, 126 km, north-northeast), from there Dunaharaszti in 1939 (2 years, 90 km, northwest).

From Dunaharaszti Szabadbattyán in 1948 (8 years 60 km, west-southwest), from there Keszthely (1949 90 km. southwest); whereas Ruszt (1951) from Szabadbattyán 150 km. west-northwest; from Zurány (1951) Harangfalva (1952) 65 km. northeast.

The other, northeastern movement: from Óverbász (1928) to Temesvár (1937) 130 km east-northeast; from here Gyoma (1948) 130 km. north-northwest; then Ungszenna (1948) 225 km. northeast; on the other hand from Gyoma to Bükkszent-erzsébet (1952) 135 km. north-northwest.

Thus from Óverbász the Syrian Woodpecker expanded between 1928 till 1953, that is 25 years in a circle nearly 500 kilometers wide towards north, whereas it seems that its spreading stopped east of the Carpathians, just as in case of the Indian Ring Dove. Its only expansion, that must be mentioned in addition, is its appearance in Transsylvania in 1951. This fact cannot yet be duly valued though. In the case of the Indian Ring Dove too, my opinion was at first, that its expansion in Transsylvania is not connected with the one on the Hungarian Plains, as this population came from Roumania along the river-valleys. Later, when data increased, it became obvious, that the Indian Ring Dove occupied Transsylvania along the valleys of the Tisza and Maros.

The population in our country has its characteristic feature too. Nearly 80 percent of these specimen are partially flavistic. Thus I was able to observe a bird at Keszthely in the spring of the year 1950 during a length of time. The ends of this bird's feathers on the back and wings were albinistic and thus the back of the bird showed a spotted colour and in addition it was partially flavistic as well.

In places, where the Syrian Woodpecker appears, the Great Spotted Woodpecker withdraws from gardens, parks and small woods to forests, although we do not have positive statements of quarrel and fights between these two species. I myself have also often seen fighting woodpeckers, but in most cases it is impossible to observe definitely, whether the fighters were both Syrian, or both Great Spotted Woodpeckers. In most such cases the participants belong to the same species. It seems, that the Great Spotted Woodpecker just voluntarily evades the newcomer. *Henrik Schenk* twice found woodpeckers killed in quarrels between each other, once in a hollow and on another occasion just below a hollow.

The Syrian and the Great Spotted Woodpecker are also mating with each other in exceptional cases. Already *Stresemann* has mentioned this fact. According to *Pateff* a specimen of evidence is a male bird shot at Óverbász on the 30th of December 1932. *Stresemann* (1920) and *Jordans* (1940) both expressed the opinion, that the *maior* and *syriacus* may be united, as even on territories, where both species are living together, they ecologically exchange each other. But at present the general opinion is though, that they must be acknowledged as two species, as a limit-case between species and subspecies.

When examining the three new-comer-species of the Carpathian basin, — the third one is the Pale Warbler (*Hippolais pallida*), — we find, that all the three have rather similar ecological habits of life. All are birds of cultured territories and the conclusion could be drawn, that the expansion of their breeding-territories in northern direction was started at the same time by similar circumstances and not by individual internal factors or such ones common to the whole species. But such an external factor cannot be found that could well be applied to these species, would be indifferent with others, e. g. birds of the forest, and which in turn would have unfavourable effect on others, e. g. on the Little Bustard or Glossy Ibis etc.

At the time being it may be supposed, that the rise of temperature caused by the Atlantic, — a theory that is well expounded by *Alexander*, *Salomonsen* and *Kalela*, — had an indirect effect on the birds of the Balkans too (thus in addition

to the newcomers e. g. the increase of the Bee-eater, the Great and Lesser White Heron and partially their spreading northwards.) Some species which had the necessary power of expansion, already reacted to less powerful or indirect drawing effects. This reaction was still encouraged by environmental factors that caused favourable life-conditions and even a small, but constant meteorologic change made it possible for them to enlarge their breeding range in northern direction.

Before ending, the author must express his gratitude to the cooperators of the Ornithological Institute, who either with positive results (see the names above) or with negative ones helped in exploring the Red-Breasted Woodpecker's present range of inhabitation.